

Slovesné kategorie způsobu a rodu

Kategorie slovesného způsobu

- vyjadřuje se vztah děje ke skutečnosti, tzn. **děj se hodnotí z hlediska reálnosti, nutnosti nebo možnosti.**

1. oznamovací způsob (indikativ) vyjadřuje **děj reálný** (*budu cvičit, cvičím, cvičila jsem*).

Je to prostředek základní, neutrální.

2. rozkazovací způsob (imperativ) vyjadřuje **apel**.

Jedná se o: **rozkaz** (*Utíkej!*), **zákaz** (*Neber to!*), **pokyn** (*Zde odtrhněte.*), **prosbu** (*Podej mi klíče.*).

Tvoří se jen pro 2. sg. a 1. a 2. pl. (*utíkej, utíkejme, utíkejte*).

Pro 3. osobu se dá užít jen tzv. **opisný imperativ** (*Ať nemluví.*).

Rozkaz se dá vyjádřit také **infinitivem** s příslušnou intonací (*Sedět!*), tvary **oznamovacího způsobu** (*Mlčíš!*), citoslovcem (*Pst!*), jménem (*Ticho!*)

3. podmiňovací způsob (kondicionál) vyjadřuje **děj možný**:

a) **kondicionál přítomný** vyjadřuje **splnitelnou podmínku**, tj. možný děj v přítomnosti nebo budoucnosti (*Kdybys na mě počkala, šla bych do kina s tebou*).

b) **kondicionál minulý** vyjadřuje **podmínku v minulosti nesplněnou nebo nesplnitelnou** (*Kdybys mu to byla (bývala) řekla o den dřív, bylo by to (bývalo) dopadlo úplně jinak*).

Kategorie slovesného rodu

- vyjadřuje **vztah** mezi **původcem děje** a **podmětem věty**

Obojí rod mohou vyjadřovat slovesa **předmětová**, a to především **přechodná** (pojí se s předmětem ve 4. p.): *Deště zničily stromy. – Stromy byly zničeny deštěm.*

Všechna slovesa v češtině nemají schopnost vyjadřovat obojí rod, např. slovesa *chtít, moci, muset, stát, sedět, běžet* atd. mají jen rod činný.

Činný rod

- v **činném rodě** je **původce děje** **podmětem věty** (*Knihu přeložil Pavel Novák*)

Trpný rod

- v **trpném rodě** je **původce děje** z pozice **podmětu odsunut** (*Knihla byla přeložena Pavlem Novákem*).

1. tvar opisného pasiva (příčestí trpné + tvary pomocného slovesa *být*)

je přeložena, byla přeložena ..., je zajat, byl zajat, ...

2. tvar zvratného pasiva

Pokusy se provádějí každý měsíc.

Užití je omezeno na 3. osobu.

Obě formy pasiva (opisnou a zvratnou) **nelze** vždy **libovolně zaměňovat**. **Zvratná forma** pasiva se užívá spíše u **sloves nedokonavých**. V běžném vyjadřování se dává přednost zvratnému pasivu.